

Wprowadzenie

Lyndon LaRouche, jun.

Najstarszym znanym pismem na temat gospodarki jest Księga Rodzaju, pierwszy rozdział judeo-chrześcijańskiego Starego Testamentu. W tekście tym człowiek otrzymuje polecenie zdobywania swego chleba codzienną pracą, pomnażania rodzaju ludzkiego i zapewnienia Ziemi, a także podporządkowania sobie wszystkich stworzeń i przedmiotów natury. Znakomita rada: społeczeństwo, które odrzuci te polecenia, nie przetrwa długo.

Właściwa nauka ekonomii jest świeższej daty. Pierwszym naukowcem-ekonomistą w ścisłym znaczeniu tego słowa był Gottfried Wilhelm Leibniz, który rozwinął rachunek różniczkowy¹ i podłożył podstawy dla większej liczby nowoczesnych gałęzi nauki niż dzisiejszy absolwent uniwersytetu potrafiłby wymienić z pamięci². Idea uprawiania ekonomii jako nauki istniała już przed Leibnizem. Przykład prac Leonarda da Vinci o teorii budowy maszyn pokazuje, iż wysiłki dla rozwinięcia nauk ekonomicznych przybrały konkretną postać już w końcu XV w. W początkach XVII w. prace w tym kierunku określone były powszechnie jako kameralizm. Niektóre uniwersytety w Niemczech jeszcze do początku XIX wieku nauczały ekonomię według zasad Leibniza w ramach kameralistycznego programu studiów. W tymże programie Leibnizowska ekonomia wykładana była pod nazwą „ekonomii fizycznej”.

Wkład Leibniza do nauki ekonomii zapoczątkowało w 1671 r. memorandum „Towarzystwa naukowe a gospodarka” („Sozietät und Wirtschaft”) na temat niezbędnych kosztów oraz wynagrodzenia wydajnej pracy. Kontynuował on swą pracę intensywnymi studiami nad sposobem funkcjonowania silników cieplnych. W toku tych studiów zdefiniował pojęcia „praca” i „moc”, tak jak zostały one przyjęte do użytku w późniejszym czasie przez fizykę, a także pojęcie „technologii”.

W wieku XVIII nauka ekonomii Leibniza zdobyła znaczący wpływ w wielu częściach Europy i oddziaływała też na kręgi wokół Benjamina Franklina w Ameryce. Jako doradca rosyjskiego cara Piotra I, Leibniz opracował kompleksowy program rozwoju górnictwa i przemysłu w Rosji. Do momentu, kiedy polityka ta została odrzucona w końcu XVIII w., poziom produkcji przemysłowej w Rosji był wyższy niż w Wielkiej Brytanii. Większość czołowych naukowców Niemiec była do początków XIX w. kształcona na uczelniach technicznych i uniwersytetach według programów studiów opartych na poglądach Leibniza. We Francji nauka Leibniza została zaakceptowana przez kręgi związane z zakonem Oratorianów, co umożliwiło w późniejszym czasie, w 1794 r., założenie Ecole Polytechnique i powierzenie jej prowadzenia byłemu współpracownikowi Benjamina Franklina, Lazare Carnotowi.

W latach 1791-1830 ekonomię Leibniza znano na całym świecie jako amerykański system ekonomii politycznej. Pojęcie to zostało wprowadzone przez pierwszego amerykańskiego ministra finansów, Aleksandra Hamiltona, który użył go w 1791 r. w swym „Raportcie o

stanie manufaktur”, sporządzonym dla amerykańskiego Kongresu. Po zakończeniu wojny 1812 roku kręgi skupione wokół Lazare Carnota i markiza Lafayette współpracowały ściśle ze znaczącymi grupami w Stanach Zjednoczonych, w szczególności poprzez amerykańskie wojskowe stowarzyszenie wolnomularskie, Towarzystwo Cyncynatów, któremu w Europie przewodniczył Lafayette. Bliski współpracownik Franklina i Hamiltona, wydawca Mathew Carey z Filadelfii, doprowadził do wskrzeszenia polityki gospodarczej Hamiltona, dzięki czemu Stany Zjednoczone zdołały przezwyciężyć głęboką depresję gospodarczą, w jakiej się wówczas znalazły. Lafayette zapoznał Careya z niemieckim ekonomistą Friedrichem Listem, który później zorganizował Niemiecki Związek Celny (Zollverein) i umożliwił w ten właśnie sposób przemysłowy rozwój Niemiec w XIX wieku. Najwybitniejszym amerykańskim ekonomistą połowy XIX wieku był Henry C. Carey, syn Mathew Careya. Henry Clay i jego partia wigów, tak jak i prezydent Abraham Lincoln, w kwestiach polityki gospodarczej reprezentowali System Amerykański Hamiltona, Careya i Lista. Począwszy od ok. 1868 r. System Amerykański zaczął być wprowadzany również w Japonii, do czego przyczynił się szczególnie E. Peshine Smith, ekonomista związany blisko z Henry Careyem. Za czasów restauracji przeprowadzonej przez japońską dynastię Meiji w latach 70-tych pracował on jako doradca do spraw polityki gospodarczej i w ten sposób przyczynił się znacznie do położenia podwalin pod późniejszy rozwój Japonii do poziomu nowoczesnej potęgi przemysłowej.

Mniej więcej w tym samym czasie, gdy Leibniz pracował nad rozwojem nauki ekonomii, Jezuici i ich uczniowie rozpoczęli konstruowanie teorii antagonistycznej. Proces ten zapoczątkował w Wielkiej Brytanii wykształcony przez Jezuitów William Petty, prezes Londyńskiego Towarzystwa Królewskiego oraz nadzorca bankowości brytyjskiej końca XVII w. Angielska polityka gospodarcza kierowała się od czasów Henryka VII zasadami kameralizmu, podobnie jak polityka Jean-Baptiste Colberta w końcu XVII w. we Francji. W kraju tym Jezuici przyczynili się do powstania systemu znanego jako doktryna fizjokratów, która odwoływała się wyraźnie w swych rozważaniach do gospodarki Chin. Uosobieniem tego nowego trendu był dr Quesney. Zwolennicy nauki jezuickiej w ekonomii atakowali odtąd nieprzerwanie „Colbertyzm” w Wielkiej Brytanii, Francji i innych krajach.

Początkiem formalnej brytyjskiej ekonomii politycznej była książka Adama Smitha „Wealth of Nations” (O bogactwie narodów). Smith rozpoczął pracę w tym kierunku jako kontynuator poglądów Davida Hume'a. W końcu lat 50-tych XVIII w. wykladał filozofię Hume'a na Uniwersytecie w Glasgow, gdzie też napisał w 1759 r. pracę „Theory of the Moral Sentiments” (Teoria uczuć moralnych). W 1793 r. Smith został „odkryty” przez bezpośredniego następcę Williama Petty'ego, Drugiego Lorda Shelburne. Podczas osławionej przejażdżki dorożką

owego roku³ Shelburne poinstruował Smitha co do programu mającego doprowadzić za jednym zamachem do ruiny gospodarczej Francji i angielskich kolonii w Ameryce. Najważniejsze punkty tego programu Smith zawarł w dziele „O bogactwie narodów”. Swe teorie ekonomiczne Smith ukształtował podczas podróży po Szwajcarii i Francji, czerpiąc przeważnie z nauk dra Quesneya i powiązanych z nim kręgów.

Obok Adama Smitha najbardziej znanym brytyjskim teoretykiem gospodarczym był Jeremy Bentham, kolejny faworyt Lorda Shelbourne. Jego najważniejszymi pracami w dziedzinie ekonomii są: „Introduction to the Principles of Morals and Legislation” (Wprowadzenie w zasady moralności i prawodawstwa) z 1789 r. oraz „In Defence of Usury” (W obronie lichwy) z 1787 r. W tym czasie w Wielkiej Brytanii działalność w dziedzinie teorii i kształcenia na temat gospodarki skoncentrowana była w uczelni Brytyjskiej Kompanii Wschodnioindyjskiej w Haileybury, z którą to uczelnią Bentham był ściśle związany. Tam wykształceni zostali m.in. Thomas Malthus, David Ricardo, James Mill i John Stuart Mill. Lord Shelbourne był w owym czasie najbardziej wpływowym politycznym przedstawicielem interesów Kompanii Wschodnioindyjskiej, która w porozumieniu z Jerzym III zdobyła kontrolę nad rządem brytyjskim, w czym znaczną rolę odegrał bank Kompanii Wschodnioindyjskiej, Baring Brothers Bank. Efektem tegoż były długoletnie rządy premiera Williama Pitta Młodszego, marionetki Shelbourne’a⁴.

Tak więc w czasie Kongresu Wiedeńskiego i późniejszego etapu pokongresowego istniały tylko dwie znaczące szkoły ekonomii politycznej, w pełni antagonistyczne: System Amerykański i System Brytyjskiej Kompanii Wschodnioindyjskiej. W Stanach Zjednoczonych w latach 60-tych XIX w. wigowie, wigowie-demokraci i republikanie prowadzili politykę opartą na Systemie Amerykańskim, podczas gdy abolicjoniści z Nowej Anglii, elita finansowa Nowego Jorku, przywódcy Konfederacji, oraz kręgi skupione wokół Jacksona, van Burena, Polka, Pierce’a, Buchanana i „królotwórcy” Partii Demokratycznej w latach 50-tych i 60-tych, Augusta Belmonta z Nowego Jorku kierowali się Systemem Brytyjskim.

W rezultacie przyjęcia Specie Resumption Act w połowie lat 70-tych, która to ustawa wiązała rozmiary kredytów amerykańskich z pokryciem w złocie, rząd amerykański został wpędzony w bankructwo, czego skutkiem był ciężki i długotrwały kryzys w Stanach Zjednoczonych oraz niepokoje społeczne o dużym zasięgu. Fale

paniki finansowej, które miały miejsce później, włącznie z kryzysem bankowym 1907 roku, doprowadziły do stworzenia amerykańskiego systemu banku centralnego, tj. systemu Rezerw Federalnych. System ten, którego utworzenie zostało zagwarantowane poprzez wybór Woodrowa Wilsona na prezydenta, podporządkował Stany Zjednoczone panowaniu Systemu Brytyjskiego. Zniszczenie pieniądza amerykańskiego przy pomocy Specie Resumption Act oznaczało przesunięcie środka ciężkości w układzie władzy finansowej oraz gospodarczej w sposób umożliwiający brytyjskiemu złotemu standardowi opanowanie handlu światowego. W taki sposób Londyn we współpracy z bankami Holandii, Szwajcarii, Wenecji i Genui był w stanie ustanowić regularną światową dyktaturę brytyjskiego systemu ekonomii politycznej.

Z tych to powodów historycznych w obecnych czasach wykładany jest na wydziałach ekonomicznych uniwersytetów wyłącznie System Brytyjski lub ewentualnie jakaś jego odmiana. Należy tu także wliczyć marksistowską ekonomię polityczną. Choć Marks był wytworem Młodej Europy Giuseppe Mazziniego i przekonany antykapitalistą, wywodził swoją teorię w pełni z koncepcji fizjokratów i Brytyjskiej Kompanii Wschodnioindyjskiej, których to koncepcji bronił też fanatycznie wobec nauki Friedricha Lista i Henry Careya⁵. Jeśli chodzi o porównanie obu systemów - Brytyjskiego i Amerykańskiego, to ekonomia polityczna Marksa winna być traktowana jako odgałęzienie brytyjskich nauk ekonomicznych. Podczas gdy dziś marksistowska teoria ekonomiczna jest częścią programów studiów, to prace wczesnych kameralistów, Leibniza, Dupina, Chaptala, Ferriera lub też Hamiltona, Careyów i Lista, są niemal całkowicie wyeliminowane ze studiów. Ci przeciwnicy Systemu Brytyjskiego są praktycznie zupełnie przemilczani, tak że wielu dzisiejszych ekonomistów nie zna nawet niektórych nazwisk znaczących teoretyków XVI, XVII, XVIII i XIX stulecia jak i ekonomicznych koncepcji Leibniza.

Jako że brytyjskie nauki ekonomiczne zostały skrytykowane i ich argumentacja obalona w wielu pracach, m. in. autorstwa obu Careyów, F. Lista, E. Peshine Smitha i niniejszego autora⁶, nie zamierzamy zajmować się ponownie tą kwestią na łamach tej książki. Naszym zamiarem jest pozytywne zajęcie się podstawami gospodarki, zaś zadanie tak postawione pozwala nam spokojnie zignorować System Brytyjski wraz z jego odmianami. Powyższe uwagi winny być wystarczające dla ogarnięcia kontekstu treści, którym następnie poświęcimy naszą uwagę.

Przypisy:

¹ Rachunek różniczkowy G. W. Leibniza został oddany do druku w Paryżu w 1676 roku, prawie 12 lat przed ogłoszeniem przez Newtona jego własnej wersji. Co ważniejsze, metoda Newtona rachunku nieskończoności nie jest faktycznym rachunkiem różniczkowym, jak wskazywał Leibniz w swej pracy o pochodzeniu rachunku różniczkowego oraz w swej korespondencji z Clarkiem. Przesłanki dla rozwinięcia rachunku różniczkowego zostały opracowane przez Jana Keplera. Najważniejszą pracą, która umożliwiła Leibnizowi rozwiązanie tego zadania, było opracowanie przez B. Pascala teorii szeregów różniczkowych, przy czym Pascal wyprowadzał te szeregi na drodze geometrycznej. Ten wymóg nie jest spełniony przez metodę Newtona, dlatego też została ona porzucona na rzecz rachunku różniczkowego Leibniza.

² W archiwach znajdują się jeszcze nie poddane dotąd systematycznym badaniom manuskrypty Leibniza o objętości ok. 100 tysięcy stron, zawierające istotne w różnym stopniu opracowania naukowe Leibniza, dotyczące różnorodnych dziedzin badawczych.

³ Przejazdka dorożką, o której tu mowa, udokumentowana jest w biografii rodziny Smithów.

⁴ Shelbourne nie mógł sam objąć tej pozycji, gdyż fakt jego jezuickiego wykształcenia był zbyt powszechnie znany w angielskich kołach protestanckich.

⁵ Niemniej, Marks „zapożyczył” sporo zarówno od Lista, jak i od Henry C. Careya - i to w punktach, które F. Engels przedstawiał jako całkowicie autorskie dokonania Marksa. Na przykład: pojęcie „siła robocza” zostało po raz pierwszy wprowadzone przez Leibniza i zdefiniowane jest w Hamiltonowskim „Raporcie o stanie manufaktur” z 1791 roku jako „przyrost zdolności produkcyjnej pracy”. Hamilton odrzuca w swym raporcie teorie fizjokratyczne jak i wszelkie inne teorie zawarte w „Refleksjach” A. Turgota, z której to pracy sporo splagiatował A. Smith, pisząc „O bogactwie narodów”. W tym istotnym punkcie Marks atakuje pracę Lista. Analiza społecznego podziału pracy została opracowana przez Henry C. Careya w jego „Zasadach ekonomii politycznej” z 1837 roku; była też częścią opracowań, które Marks czytał i które później atakował. Marks adaptował przy tym splagiatowane koncepcje do wersji Systemu Brytyjskiego według Smitha i Ricarda, a także do doktryny fizjokratów dra Quesnaya.

⁶ Mathew Carey, w „Adresses of the Philadelphia Society” (Wykłady Towarzystwa Filadelfijskiego), 1819; Friedrich List, „Das Natio-nale System der Politischen Ökonomie” (System narodowej ekonomii politycznej), 1844; Henry C. Carey, „Principles of Political Economy” (Zasady ekonomii politycznej), 1840; E. Peshine Smith, „A Manual of Political Economy” (Podręcznik ekonomii politycznej), 1853; Lyndon H. LaRouche i David Goldmann, „The Ugly Truth About Milton Friedman” (Brzydka prawda o Milonie Friedmanie), New York 1980.